

СТАТУС КОМІСІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА РАДИ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ: СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ

Одним із актуальних питань протягом всього існування людства залишається питання прав людини, можливість їх реалізації та захисту, а також значення діяльності правоохоронних органів щодо захисту прав людини. Утвердження, забезпечення, реалізація прав людини є важливим показником в державі, який вказує на її демократичність, соціальність, а також на те, що така держава є правовою. Міжнародно-правові норми є важливими гарантіями: вони закріплюють міжнародні стандарти прав людини, обов'язки держав щодо їх дотримання, передбачають усі інші засоби їх забезпечення. Такі норми містяться насамперед у міжнародних договорах з прав людини [1]. Тому розгляд даної теми та вивчення цих документів є актуальним.

За 70 років, що минули з часу створення ООН, міжнародна спільнота доклала значних зусиль для вирішення багатьох питань у галузі захисту прав людини як шляхом прийняття міжнародно-правових актів, так і через формування різноманітних органів на універсальному і регіональних рівнях. Існує ціла система міжнародних договорів та міжнародних органів з прав людини. Одним із них є Рада ООН з прав людини (далі РПЛ), покликана вирішувати в сфері своїх повноважень проблеми захисту прав людини як у всьому світі, так і в окремих державах. У жовтні 2012 року Україна вдруге успішно пройшла Універсальний періодичний огляд (далі УПО) Ради з прав людини. Підсумки проходження Україною УПО були затверджені під час 22-ї сесії Ради ООН з прав людини 14 березня 2013 року [1].

Дана тема не була предметом окремого дослідження, однак при написанні статті автор спирався на праці С. Р. Асіряна, О. Лейста, М. Марченка, О. Мережка, П. Рабіновича, С. Рабіновича, Г. Харта, в яких розкрито питання, пов'язані з правами людини, міжнародного правопорядку, природно-правових та позитивістських концепцій розуміння права.

Комісія з прав людини (англ. The United Nations Commission On Human Rights, UNCHR) – комісія при Економічній і соціальній раді ООН (ЕКО-

¹ Студент 3 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СОР), створена відповідно до статті 68 Статуту ООН. Заснована в 1946 році, 15 березня 2006 р. комісію змінила Рада з прав людини ООН. Комісією становили не експерти, а представники держав, що обираються ЕКОСОР. Роботі Комісії з прав людини сприяло Управління Верховного комісара ООН з прав людини [2].

Комісія з прав людини була заснована 10 грудня 1946 року на першому засіданні ЕКОСОР і була однією з двох перших «Функціональних комісій», заснованих в рамках початкової структури ООН. Цей орган був створений відповідно до умов Статуту ООН (зокрема, згідно з положеннями статті 68), який підписали всі держави-члени ООН.

В історії існування Комісії можна виділити два періоди. З 1947 року до 1967 року орган дотримувався політики абсентеїзму, що мала на увазі, що Комісія з прав людини зосередилася на підтримці прав людини і допомоги державам у розробці угод, але не буде розслідувати випадки порушення прав і виявляти свій суд щодо порушників. Для даного періоду було характерно суворе дотримання принципу суверенітету.

У 1967 році Комісія з прав людини обрала політику втручання в справи суверенних держав. Дане десятиліття ознаменувалося деколонізацією Африки і Азії, і багато країн Європи наполягали на більш активній політиці ООН в сфері прав людини, особливо в світлі масових порушень в Південній Африці. Нова політика мала на увазі, що Комісія також буде розслідувати порушення і оприлюднювати про них звіти.

Для більш ефективної реалізації цієї політики були введені інші зміни. У 1970-х роках з'явилася ідея створення робочих груп окремо для кожної географічної зони. Дані групи повинні були зосередити зусилля на розслідуванні фактів порушення прав людини в даному регіоні або навіть в цілій країні, як, наприклад, в Чилі. З настанням 1980-х років почалося формування спеціалізованих груп, які займалися конкретними типами правопорушень.

Проте, ніякі із зазначених заходів не допомогли Комісії з прав людини досягти бажаної ефективності, головним чином, через присутність у складі органу порушників прав людини, а також з причини його політизації. Протягом наступних років, до моменту скасування, Комісія з прав людини все більше втрачала довіру серед борців за права людини. Останнє засідання Комісії було проведено в Женеві, 27 березня 2006 року, а потім в тому ж році вона була замінена Радою з прав людини ООН.

В обов'язки Комісії входила розробка пропозицій і рекомендацій, подання Економічній і Соціальній Раді доповідей щодо міжнародно-правової регламентації цивільних і політичних прав людини, прав жінок та дітей, захисту меншин, попередження дискримінації за ознаками статі, раси, мови і релігії, інших питаннях прав людини [4].

Рада ООН з прав людини була створена у 2006 році на основі діючої з 1946 року Комісії ООН з прав людини. Вона складається з 47 держав-представників, які обираються через Генеральну Асамблею шляхом прямого таємного голосування за принципом географічного розподілу. Інші держави мають статус спостерігача. Члени Ради виконують свої повноваження протягом трьох років та не мають права на переобрання після двох поспіль термінів членства.

Головна мета Ради з прав людини є міжнародний захист та плекання поваги до громадянських, політичних, економічних, соціальних та культурних прав людини, незалежно від раси, статі, мови чи релігії, на основі принципів універсальності, об'єктивності, співробітництва, як це передбачено в Статуті ООН.

Найбільш важливим повноваженням Ради є здатність використовувати спеціальні процедури ООН і універсальний періодичний огляд: спеціальні доповідачі можуть контролювати зловживання в галузі прав людини і консультувати з конкретних проблематичних напрямків для підготовки звітів за тематичними областям. Універсальний періодичний огляд дозволяє оцінити обставини факту порушення прав людини з метою запобігання аналогічним випадкам в усіх державах-членах.

Рада ООН з прав людини здійснює загальні дослідження, готує рекомендації та проекти міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини, заслуховує доповіді спеціально створених нею допоміжних органів. Рада була утворена у 2006 році на базі Комісії ООН з прав людини, яка діяла з 1946. Раду очолює Верховний Комісар ООН з прав людини. Рада з прав людини є допоміжним органом Генеральної Асамблеї ООН. Вона є головною в обговоренні і співпраці з прав людини [5].

На відміну від Комісії, Рада з прав людини є допоміжним органом Генеральної Асамблеї ООН. Це означає, що вона прямо підзвітна всім членам Організації Об'єднаних Націй. Рада з прав людини є головним форумом ООН для діалогу і співпраці в галузі прав людини, її очолює Верховний Комісар Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Його обирають усі члени Організації, і кожна держава має шанс увійти до його

складу. Разом з тим, порівняно з Комісією, встановлені досить серйозні критерії відбору кандидатів. Береться до уваги внесок кандидатів у справу щодо захисту прав людини, добровільні внески та виконання індивідуальних зобов'язань. Члени Ради з прав людини ООН піддаються періодичній перевірці протягом терміну їх повноважень [4].

Створення нового органу – Ради ООН з прав людини – засвідчує посилення уваги світового співтовариства до питань захисту прав людини на всесвітньому рівні та повинно надати новий імпульс відповідному напрямку діяльності Організації [7].

Механізм забезпечення прав людини ООН спрямований на те, щоб не допустити державами (і не тільки членами ООН) порушення принципів міжнародного права незалежно від їх участі в тих чи інших договорах. Сказане повною мірою стосується і дотримання принципу поваги до прав людини [6].

Рада з прав людини суттєво відрізняється від решти допоміжних органів Генеральної Асамблеї ООН як за обсягом повноважень, включаючи високий рівень автономії, так і за організаційно-інституційною побудовою, що спричиняє тенденцію до поступового перетворення РПЛ на «м'яку» міжнародну організацію, яка, з одного боку, зберігає політико-правову залежність від Генеральної Асамблеї ООН, а з другого – має високий рівень самостійності у формуванні напрямів діяльності і прийнятті рішень.

На відміну від актів Комісії з прав людини нормативні акти РПЛ можуть мати юридичну силу у сфері внутрішнього права ООН, а в загальному міжнародному праві вони мають характер рекомендацій, однак можуть бути етапом у міжнародно-правовому нормотворенні, якщо відображають *opinio juris*, або пов'язані з підготовкою проєктів міжнародних договорів та резолюцій Генеральної Асамблеї ООН з прав людини [3].

Рекомендаційні акти РПЛ та її допоміжних органів можуть набувати для держав-членів ООН ознак «м'якого права», що не створює для них міжнародно-правових зобов'язань, проте держави нерідко враховують такі норми, чому можуть суттєво заважати випадки політизації у прийнятті рішень [1].

Основними недоліками Комісії з прав людини (КПЛ) були недоліки у формуванні складу, надмірна політизація в діяльності і прийнятті рішень, юридично необґрунтована вибірковість у проведенні оглядів в обмеженому колі країн, дублювання діяльності інших органів, зловживан-

ня процедурами. З урахуванням цих обставин Генеральна Асамблея ООН замість Комісії з прав людини створила РПЛ як свій допоміжний орган [1].

РПЛ значною мірою зберегла процедури і механізми Комісії з прав людини, хоча до них і було внесено зміни Генеральною Асамблеєю ООН та самою РПЛ. РПЛ не ставила за мету створення нової системи власних допоміжних органів, натомість вона провела ревізію існуючих. РПЛ була створена як політичний орган, яким була і Комісія. Все це забезпечило процесуальне наступництво РПЛ щодо Комісії, але також зберегло умови існування окремих недоліків попередниці.

РПЛ наділена значним рівнем організаційної автономії, що відрізняє її від решти допоміжних органів Генасамблеї ООН. Наявність у РПЛ основних доктринальних ознак «м'яких» міжнародних організацій (утворення з важливого питання міжнародних відносин на невизначений час, діяльність на основі міжнародного права, наявність координаційних структур, утворення власної структури з допоміжними органами, продовження діяльності між основними засіданнями, проведення публічних міжнародних заходів) дають підстави віднести її до таких організацій.

Отже, попри значні досягнення КПЛ накопичила в своїх процедурах і у практиці багато недоліків. Це призвело до втрати Комісією міжнародного авторитету і її де-факто нездатності здійснювати повноваження. Основні недоліки були пов'язані із формуванням складу, надмірною політизацією в діяльності і прийнятті рішень, з юридично необґрунтованою вибірковістю у проведенні оглядів в обмеженому колі країн, з дублюванням діяльності інших органів, зловживанням процедурами.

РПЛ створена як політичний орган, яким була і КПЛ, та значною мірою зберегла процедури і механізми Комісії з прав людини, хоча до них і було внесено зміни Генеральною Асамблеєю ООН та самою Радою з прав людини. РПЛ не ставила за мету створення нової системи власних допоміжних органів, натомість вона провела ревізію існуючих. Все це забезпечило процесуальне наступництво РПЛ щодо КПЛ, але також зберегло умови існування окремих недоліків попередниці.

Література:

1. Асірян С. Р. Концепція захисту прав людини у Статуті ООН / С. Р. Асірян // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського

і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. – Харків, 2015. – Ч. 1. – С. 284–292.

2. Международное публичное право. Сборник документов: в 2 ч. ч.1 / сост. и авт. вступ. статьи к.а. бакяшев, д.к. бакяшев. – м.: тк велби, изд-во проспект, 2016. – С.1408.

3. Протокол № 14 до конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які здійснює контрольну систему конвенції // відомості верховної ради україни. – 2016. – № 27. – С. 229.

4. Рабінович П. М. Універсальна Декларація прав людини (до 60-річчя проголошення) // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 11–12. – С. 194–203.

5. Мережко А. А. Введение в философию международного права. Гносеология международного права. – К. : Юстиниан, 2013. – С.192.

6. Ковальчук О. М. Теорія права у працях вчених Київського університету (XIX – початок XX століття) : монографія. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – С.192.

7. Мережко А. А. Диалектика права / А. А. Мережко // Проблеми філософії права. – 2015. – № 2. – С. 177–180.

8. Лукашова ОА. Права людини: підручник / відп.за ред. ОА. Лукашова. – 2-е видання, перепр. – М.: Норма :Інфра – М., 2013. – С. 497–507.

Науковий керівник: **Асірян С. Р.**, к.ю.н., асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого